

Mentalizovaná afektivita z perspektivy různých dimenzí vztahové vazby

METODOLOGIE V PSYCHOLOGII, (PSY401)

Roberta Štěpánková (342900)
Pavla Ševčíková (181982)

Vyučující: Prof.PhDr. Ivo Čermák, CSc.
Mgr. Stanislav Ježek, PhD.

Datum odevzdání: 31. prosince 2009

OSNOVA

Teoretická východiska	2
Mentalizace	3
Propojení vztahové vazby a mentalizace	4
Vztahová vazba	5
Vnitřní pracovní modely	5
Typologie vztahové vazby	7
Psychopatologie z pohledu vztahové vazby	8
Konceptuální rámec	10
Cíl a účel studie	11
Výzkumná otázka a hypotézy	11
Výzkumný soubor	12
Použité metody a metody analýzy dat	12
Design studie	14
Pilotní studie	14
Etické předpoklady	14
Jména hodnotitelů a publikace	14
Časový plán a rozpočet	15
Vybavení	15
Použitá literatura	16

TEORETICKÉ VÝCHODISKA

V rámci diplomového projektu rozpracovávame problematiku vývinu vzťahovej väzby a nadväzne na to schopnosti mentalizácie, resp. mentalizovanej afektivity. Štýl pripútania dávame do vzťahu so zrelosťou či so schopnosťou zapájať v kontexte interpersonálnych vzťahov mentalizovanú afektivitu. Podrobnejšie sa zameriavame na tón (pozitívny – negatívny) a intenzitu (veľký alebo malý emočný vklad) afektivity.

Podrobnejšie sa pokúsime nastoliť problematiku vzťahovej väzby z perspektívy následného vývinu mentalizácie. Tento koncept je v posledných rokoch stále zjavnejšie prízvukovaný v rámci teórie vzťahovej väzby. Špeciálne sa mu venuje Peter Fonagy, ale aj iní. Aj keď koncept mentalizácie zatiaľ nie je presne definovaný, ucelený, jeho otvorenosť nám umožňuje voľnosť pri koncipovaní hypotéz. K pojmu mentalizácie sa hlási viac myšlienkových prúdov, dá sa naň nazerať z rôznych uhlov pohľadu. Pre načrtnutie momentálnej tvarovateľnosti konceptu mentalizácie spomenieme tri prístupy, ktoré sa k mentalizácii pristupujú odlišne (podľa Meehan, Jurist, 2009):

- „theory of mind“ podľa neurovied, kognitívnej psychológie a filozofie, kde na mentalizáciu nazerajú viac z perspektívy kognícií (resp. na základe vedomia myšlienok). V rámci „Theory of mind“ prístupu badáme dva prúdy:
 - 1) Podľa „simulacionistov“ kapacita interpretovať mysle druhých závisí od toho, ako sa človek dokáže „na-simulovať“ do situácie druhého. Schopnosť mentalizácie teda závisí od imaginatívnej schopnosti „obuť si mentálne topánky druhého“. Simulacionisti uvažujú o emóciách, ale neprideľujú im centrálnu úlohu v koncepte self.
 - 2) „theory-theory“ náhľad je založený na tom, že kapacita mentalizácie závisí od toho, ako si formulujeme vlastnú teóriu o tom, ako funguje myseľ. Je to ako predstava dieťaťa-výskumníka, ktoré si formuluje hypotézy o svete a potom ich testuje.
- Je potrebné odlíšiť „Psychoanalytický prístup“ od „Theory of mind prístupu“. Psychoanalytický prístup zdôrazňuje interakciu medzi rodičom a dieťaťom – teda dieťa sa učí mentalizovať, pretože rodič mentalizoval o dieťati. Tento prístup tiež dáva väčší dôraz na emócie, ktoré budujú vzťahy. Psychoanalytický pohľad je založený na teórii attachmentu, či štýloch pripútania, teda – na konzistentných a charakteristických vzorcoch reagovania, ktoré riadia špecifické emočné odpovede.

Spôsob, akým nazeráme na koncept vzťahovej väzby a mentalizácie sa najviac približuje psychoanalytickému.

MENTALIZÁCIA

Mentalizácia predstavuje nový rozmer v kontexte integrácie teórie vzťahovej väzby a klinickej psychológie, alebo z iného pohľadu – k integrácii vývinových empirických štúdií a psychoanalytickej teórie a praxe, ako k tomu prispeli Peter Fonagy a Mary Target.

Mentalizácia ponúka vývojovú perspektívu na psychopatológiu a prináša vodítko v zmysle techník a liečenia. Navyše, mentalizácia je zakotvená v myšlienkach a teórii neurovied, kognitívnej psychológie a filozofie, teda má interdisciplinárny záber (Jurist, 2008 in Obegi, Berant, 2009).

Aj keď bola mentalizácia najprv vyvinutá a používaná ako termín v kontexte liečby hraničných porúch osobnosti, má širší záber aplikovateľný na iné psychické poruchy a potrebné terapeutické intervencie s nimi späté (Jurist, Meehan, 2009).

Peter Fonagy a Mary Target svojou prácou prispeli veľkým dielom k integrácii vývinových empirických štúdií a psychoanalytickej teórie a praxe. Na základe empirických pozorovaní a teoretického rozpracovania rozvinuli argumentáciu, že jedinec získava schopnosť pochopiť interpersonálne správanie z hľadiska duševných stavov v kontexte raných vzťahov pripútania a táto schopnosť je kľúčovou determinantou sebaorganizácie a regulácie afektov (Fonagy, Target, 2005).

Konstrukt mentalizácie sa vyvinul z úvodných snáh Fonagyho a jeho kolegov o operacionalizáciu a rozšírenie Mainovej konceptu „metakognitívneho monitorovania“.

Mary Main sa vo svojej výskumnej práci posunula na úroveň reprezentácií (vzťahov) v myslí dieťaťa/dospelého a v rámci ňou navrhutej metodiky Adult Attachment Interview sa dopracovávala k naratívny organizáciám vzťahovej väzby.

Výskumníci sa pýtali, čo je tou kľúčovou schopnosťou, ktorá sa vyskytuje u jednotlivcov s bezpečnou vzťahovou väzbou, ale absentuje u jednotlivcov s neistou alebo narušenou vzťahovou väzbou? Ako skúsení klinici opísali sadu psychologických schopností, ktoré boli kľúčové k tomu, čo Mainová popísala ako „*bezpečný stav mysle*“ pri vzťahovaní sa k druhým. „*Reflektívne fungovanie*“ (*reflective functioning*) a „*mentalizácia*“ (*mentalization*) sa týkali schopnosti predvídať, predstaviť si duševné stavy u samého seba a druhých, a porozumieť vlastnému správaniu a správaniu druhých ľudí v termínoch základných mentálnych stavov a zámerov.

Mentalizáciu považujú za *proces, prostredníctvom ktorého narastá pochopenie self ako duševnej inštancie na základe interpersonálnej skúsenosti*. Mentalizácia má dve zložky: *sebarefektívnu a interpersonálnu*, ktoré dieťaťu vo vzájomnom spojení dávajú schopnosť rozlišovať vnútornú realitu od vonkajšej – vnútorné mentálne a emočné procesy od interpersonálnych udalostí. Táto štruktúra nie je geneticky daná, jej vývoj je kriticky závislý od interakcie s vyzretejšími mysľami, ktoré sú láskavé, reflexívne a dostatočne naladené.

Mentalizácia vývojovo začína „objavením afektov“ prostredníctvom primárnych objektových vzťahov. Regulácia afektov – schopnosť regulovať emočné stavy - je úzko spätá s mentalizáciou, ktorá je dôležitou pre vývoj prežitku self. Mentalizácia nielenže zahŕňa prispôsobenie a ovládanie afektívnych stavov (afektívna regulácia), používa sa tiež k regulácii self.

Teória mentalizácie a regulácie afektu má obohatiť argumenty teoretikov o evolučnú funkciu vzťahovej väzby. Evolučnou funkciou raných objektových vzťahov je vybaviť dieťa v najranejšom veku prostredím, v ktorom sa môže plne a bezpečne rozvinúť mentalizácia vďaka pochopeniu emočných stavov u seba a druhých.

Za terč pôsobenia psychoanalytickej liečby považujú Target a Fonagy „*mentalizovanú afektivitu*“ – prácu so schopnosťou regulovať afekt a objavovať vo vlastných pocitoch subjektívne významy. *Ide o pochopenie vlastných pocitov spôsobom, ktorý presahuje intelektuálne porozumenie* (Fonagy, Target, 2005).

Mentalizovaná afektivita je kapacita reflektovať na význam afektívnych stavov – kapacita úzko spojená s reguláciou afektu (Meehan, Jurist, 2009).

Mentalizácia je schopnosť človeka, ktorá nám umožňuje interpretovať mysle druhých, čo zároveň posilňuje schopnosť čítať a rozumieť vlastným mentálnym stavom, špeciálne mentálnym stavom založeným na emóciách (Meehan, Jurist, 2009 in Obegi, Berant, 2009).

Prepojenie vzťahovej väzby a mentalizácie

Bezpečné pripútanie facilituje kapacitu regulovať afekty, odvíja sa z ko-regulácie k self-regulácii (Meehan, Jurist, 2009). *Bezpečie* vo vzťahovej väzbe je základ pre ďalšie kroky, skúmanie predmetného a sociálneho okolia, hrové správanie a napodobňovanie (Hašto, 2005). Dieťa sa na základe emočnej zrelosti reflexí prichádzajúcich zo strany rodiča, učí počuť svoje vlastné prežívanie a tiež prežívanie druhých ľudí. O tom hovorí stále viac diskutovaný koncept mentalizácie vyvinutý Petrom Fonagym.

Predpokladáme, že je na mieste hlbšie načretie do témy objektových vzťahov – pretože práve oni sa často nachádzajú na pomedzí medzi vytváraním vzťahovej väzby a odvíjajúcej schopnosti mentalizácie. Objektové vzťahy predstavujú súhrn kognitívnych a afektívnych funkcií a štruktúr. Zahŕňajú spôsoby, akými reprezentujeme druhých ľudí a vzťahy s nimi, spôsoby inferencie v rámci interpretovania príčin toho, ako sa vo vzťahoch cítíme, ako sa správame, čo si želáme a aké konflikty vo vzťahoch prežívame (Westen a kol., 1990).

Dospelí ľudia, ktorým v detstve chýbalo správne naladenie (attunement) so vzťahovou osobou vykazujú hlbšie deficity v ich kapacite mentalizácie (Grebow, 2008).

VZŤAHOVÁ VAZBA

Aj keď už Bowlby hovoril, že štýl pripútania a attachmentové procesy s ním späť si nesieme „od kolísky po hrob“, výskumníci sa problematike ne-stálosti štýlov pripútania, či všeobecne vzťahovej väzbe v dospelosti začali venovať až v poslednom desaťročí (Simpson, Rholes, 1998). Na základe toho sa vyvinuli dve hlavné tradície: (1) zisťovanie štýlu pripútania v dospelosti, k blízkej vzťahovej osobe – partnerovi (pomocou seba-výpovedpých dotazníkov) a (2) výskum attachmentu v kontexte rodiny (pomocou „attachment interview“ na zhodnotenie spomienok o zážitkoch detí z detstva s rodičmi) (Simpson, Rholes, 1998).

Vnútorne pracovné modely

Main, Kaplan a Cassidy (1985 in Simpson a Rholes, 1998) tvrdili, že vnútorné pracovné modely attachmentu je „súbor vedomých a/alebo nevedomých pravidiel pre organizáciu informácie relevantnej pre vzťahovú väzbu a pre získavanie alebo limitovanie prístupu k týmto informáciám“.

Vnútorne pracovné modely znamenajú súbory reprezentácií o sebe a druhých v interpersonálnom kontexte, ktoré sa formovali v prvých rokoch života. Sformovanie týchto reprezentácií znamená sformovanie v rámci jednej z dimenzií vzťahovej väzby – to sa udeje v priebehu prvého roka. Štýl pripútania bude ďalej slúžiť ako základ pre vývin mentalizácie, ktorá nadobúda svoju primárnu (ne)zrelosť koncom 4. roka.

Slade a kol. (Slade, Grenenberger, Bernbach, Levy, Locker, 2005 in Obegi, Berant, 2009) zistili, že matky, ktoré vykazovali vysokú reflexivitu (jeden z ukazovateľov zrelej mentalizácie) při diskutovaní o vzťahoch so svojimi deťmi, mali deti, ktoré boli pravdepodobnejšie bezpečne pripútané.

Bartholomew zaviedla jeden z hlavných psychometrických pokrokov a následných teoretických upresnení. Testovala a potvrdila dve kontinuálne rozliehajúce sa dimenzie (1) model seba vo vzťahoch (pozitívny versus negatívny) a (2) model dôležitých druhých ľudí (pozitívny vs. negatívny), z čoho vznikli 4 hlavné dimenzie pripútania sa v dospelosti (Simpson, Rholes, 1998).

**POZITÍVNY
OBRAZ OSTATNÝCH**

POZITÍVNY OBRAZ SEBA	BEZPEČNÝ (SECURE)	ÚZKOSTLIVÝ (PREOCCUPIED)	NEGATÍVNY OBRAZ SEBA
	DIŠTANCOVANÝ – VYHÝBAVÝ (DISMISSING)	OBÁVAJÚCI SA – VYHÝBAVÝ (FEARFUL)	

**NEGATÍVNY
OBRAZ OSTATNÝCH**

Dvojdimenziálny 4-kategóriový model pripútania v dospelosti podľa Bartholomewovej (1990)
Iným bol dvojsový model odvodený od intenzity úzkosti a vyhýbania sa.

**VYHÝBANIE SA
(nízke)
(-)**

ÚZKOSŤ (nízka) (-)	BEZPEČNÝ (SECURE)	ÚZKOSTLIVÝ (PREOCCUPIED)	ÚZKOSŤ (vysoká) (+)
	DIŠTANCOVANÝ – VYHÝBAVÝ (DISMISSING)	OBÁVAJÚCI SA – VYHÝBAVÝ (FEARFUL)	

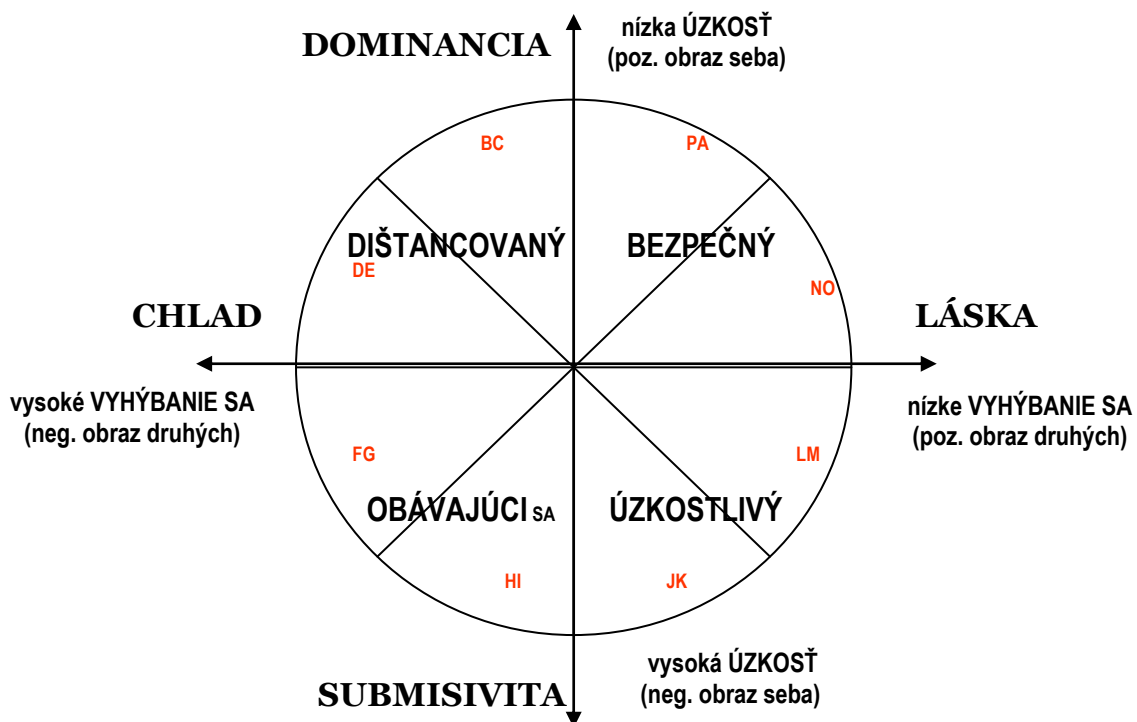
**VYHÝBANIE SA
(vysoké) (+)**

Typológia vzťahovej väzby

V sociálno-psychologickej praxi sa môžeme stretnúť s viacerými označeniami a vymedzeniami vzťahovania sa v dospelosti, nami používané je nasledovné (podľa Bartholomew, 1990):

- BEZPEČNÉ (secure): pozitívny obraz o sebe a presvedčenie, že je hodný lásky sa kombinuje s pozitívnymi očakávaniami, že druhí budú vo všeobecnosti akceptujúci a citliví, sú spokojní s intimitou a zblížovaním sa vo vzťahoch;
- NEISTÉ (insecure)
 - dištancované, odmietajúce – vyhýbavé (dismissing-avoidant): pozitívny obraz o sebe a viera, že je hodný lásky, v kombinácii s očakávaniami, že významní druhí budú požadovační, lipnúci a závislí; títo ľudia sa vyhýbajú blízkosti vo vzťahoch v dôsledku negatívnych očakávaní od druhých, avšak udržiavajú v sebe zmysel vlastnej hodnoty na úkor popierania hodnoty blízkych vzťahov s druhými;
 - úzkostné, ustarostené (anxious, preoccupied): negatívny obraz o sebe a verí, že nie je hodný lásky, v kombinácii s pozitívnym hodnotením druhých, v zmysle ich pozitívnych vlastností, sily a nezávislosti; úzkostne vyhľadávajú prijatie a potvrdenie od druhých ľudí s tým, že budú môcť dosiahnuť pocit bezpečia, len ak druhí na nich budú vhodne reagovať;
 - obávajúce sa – vyhýbavé (fearful-avoidant): negatívny obraz o sebe kombinovaný so skepticizmom, či možno významným ľuďom dôverovať, že budú milujúci a dostupní, sú vysoko závislí na prijatí druhými ľuďmi, avšak v dôsledku svojich negatívnych očakávaní vyhýbajú sa blízkosti, intimity vo vzťahoch, aby tým odvrátili bolesť z odmietnutia alebo straty (Hašto, 2005, 2006).

Zistenia z bakalárskej práce na tému „Interpersonálne charakteristiky z perspektívy vzťahovej väzby“ (Štěpánková, 2008) ukázali, že ľudia s úzkostlivým štýlom pripútania inklinujú viac na horizontálnej osi „láska-chlad“ k pólu „láska“ a že dištancovane pripútaní ľudia viac inklinovali k pólu „chlad“.

Štěpánková, R. Interpersonálne problémy v adolescencii. Vzťahová väzba v zrkadle interpersonálneho správania. [Bakalárska práca].

Viacero doterajších výskumných štúdií bolo založených na premise, že štýly pripútania v dospelosti primárne obsahujú rôzne spôsoby/stratégie regulácie a kontrolovania negatívnych afektov v interpersonálnych interakciách (Simpson, Rholes, 1998).

Psychopatológia z pohľadu vzťahovej väzby

Až po tom, čo Bowlby (1969/1982, 1973) upriamil pozornosť na vzťahovú väzbu, sa výskumníci začali zaoberať spojitostami medzi blízkymi vzťahmi v detstve a rozvojom rôznych foriem patológie.

Práve *teória vzťahovej väzby poskytuje užitočný rámec pre porozumenie tomu, ako ranné vzťahy ovplyvňujú procesy, ktoré sú kľúčové pre vznik psychopatológie* (procesy ako vznik kognitívno-afektívnych očakávaní, kapacita pre reguláciu emócií a správania, stratégie zvládania stresu). Obzvlášť schopnosť regulácie negatívnych emócií ako je úzkosť, strach a smútok zohráva dôležitú úlohu pri vzniku rôznych foriem patológie počas celého života (Carlson a Sroufe, 1995; Chaplin a Coule, 2005; Fonagy et.al., 1995 ; Izard, Youngstorm, Fine, Mostow a Trentacosta, 2006).

Názory niektorých výskumníkov podložené neurologickými výskumami (napr. Fonagy) nástoja na tom, že pripútavacie procesy a proces mentalizácie sú prepojené komplementárne – teda keď je aktivované pripútavacie správanie, schopnosť mentalizácie nie je dostatočne fungujúca, avšak my

predpokladáme, že spolu súvisia a pri pozorovaní v širšom časovom kontexte sa ich vzájomný vzťah prejaví.

Genetické výskumy priniesli na jednej strane presvedčivé dôkazy o význame hereditárnych, teda dispozičných faktorov v etiológii, na druhej strane priniesli aj rovnako presvedčivé dôkazy pre význam faktorov prostredia. Heritabilita pri psychických a psychosomatických poruchách sa pohybuje medzi 30-75%, rovnako môžeme konštatovať, že non-genetické faktory sa uplatňujú v sile 70-25%.

Aj keď je jasné, že hereditárne faktory pri duševných a psychosomatických poruchách rozhodne nie sú zanedbateľné, predsa ale výskum heredity nás súčasne naliehavo upozorňuje na význam spracovávanía zážitkov (Hašto, 2006).

Neistá vzťahová väzba je považovaná za rizikový faktor pre vznik porúch (Sroufe, 1983), zatiaľ čo bezpečné pripútanie môže byť vnímané ako ochrana pred maladaptáciou (Morisset, Barnard, Greenberg, Booth a Speiker, 1990).

Stratégie v rámci nejstej vzťahovej väzby zvyšujú riziko vzniku závažnej psychopatológie. Minimalizujúce stratégie (vyhýbanie sa) môžu u dieťaťa zvýšiť predispozíciu k externalizujúcim ochoreniam (napr. poruchy správania), nakoľko pozornosť je obrátená smerom von, naopak maximalizujúce stratégie (napr. hyperprotektívna rodiča) môžu zvyšovať riziko k internalizácii ochorenia (úzkostné poruchy), pretože pozornosť je upriamená na dostupnosť opatrovníka a negatívne reprezentácie zostávajú bolestne živé.

Podľa Bowlbyho (1973), vyhýbavé dieťa sa naučilo, že vyjadrenie hnevu ako odpovede na rodičovské nekontaktné alebo intruzívne správanie ešte zníži dostupnosť a blízkosť rodiča, a preto obracia tento hnev na okolie, výsledkom čoho môže byť nepriateľské alebo agresívne správanie. V kontraste s tým, nekonzistentné alebo hyperprotektívne správanie rodiča môže vytvoriť chronickú anxiétu a vigilanciu u ambivalentného dieťaťa, ktoré sa presvedča o tom, že jeho potreby nebudú naplnené ani v nasledujúcich situáciách. Ku podobným zisteniam ohľadom vyhýbavých a ambivalentných detí dospel aj Sroufe (1983). Bowlby predpokladal korene depresie v detských zážitkoch separácie od alebo straty vzťahových osôb, obzvlášť ak tieto zážitky viedli ku silnej bezmocnosti a beznádeji.

KONCEPTUÁLNY RÁMEC

Práca je inšpirovaná nepublikovaným výskumom v rámci diplomovej práce, ktorý bol publikovaný v nedávno vydanéj knihe *Attachment theory and Research in Clinical Work with Adults* (Obegi, J. H., & Berant, E., 2009).

Gilad (*The integration of object relations theory and attachment theory: Object representations in the TAT. Unpublished master's thesis, Bar-Ilan University, Ramat-Gan, Israel. 2002*) v ňom nazrel do problematiky objektných vzťahov z pohľadu štýlu vzťahovej väzby:

- Adolescenti s vyhýbavou vzťahovou väzbou vykazovali nízku komplexitu objektu, nízke pochopenie kauzality sociálnej situácie a negatívny tón afektu, zatiaľ čo adolescenti s úzkostnou vzťahovou väzbou vykazovali vyššiu komplexitu objektu, lepšie pochopenie sociálnej kauzalizy a rovnako negatívny tón afektu.

Prepojením so spomínanými výsledkami bakalárskej práce a výsledkami Giladovej štúdie predpokladáme vyššiu schopnosť úzkostne pripútaných pacientov zapájať emócie do interpersonálnych vzťahov, avšak na rozdiel od Giladových zistení, domnievame sa, že mentalizovaná afektivita úzkostlivo pripútaných pacientov bude pozitívnejšia.

Druhou štúdiou, od ktorej sa odvíja naša práca je štúdia zameraná na použitie vtedy nového skórovacieho nástroja na zhodnotenie príbehov TAT – tzv. SCORS (*Object Relations and Social Cognition in Borderlines, Major Depressives, and Normals: A Thematic Apperception Test Analysis. Westen, D., Lohr, N., Silk, K.R., Gold, L. & Kerber, K.. 1990*).

Skórovací systém SCORS (social cognition and object relations scale) bol vyvinutý na zisťovanie dimenzií kognitívne afektívnych procesov interpersonálneho fungovania u pacientov s hraničnou poruchou osobnosti.

Bližší rozbor dimenzií SCORS sme získali z článku *Zjišťování objektních vztahů v TAT* (Soukupová & Goldmann, 2007).

Tretí štúdiu Target, M., Fonagy, P. a kol. (*Mentalization in Adult Attachment Narratives: Reflective Functioning, Mental States, and Affect Elaboration Compared. 2008*) nás inšpirovala a podnietila v uvažovaní o mentalizovanej afektivite ako o konštrukte, ktorý nie je pevne stanovený a hľadá si svoje miesto, ako aj nadradený koncept mentalizácie. Zdá sa, že konštrukt mentalizovanej afektivity stále závisí do určitej miery od nástroja, ktorý používame. To nás upozorňuje na možnosť narušenia validity pri použití viacerých skórovacích systémov TAT. Štúdia nás avšak podnietila pre to, že v metóde používajú AAI-adult attachment interview, čo my sa pokúsime nahradiť projektívnymi naratívami vypovedami získanými z TAT.

CIEĽ A ÚČEL ŠTÚDIE

V projekte premýšľame nad prepojením afektivity jednotlivca (pacienta) odvíjajúcej sa z raných zážitkov vzťahovej väzby a následného vyzrievania schopnosti mentalizácie v kontexte interpersonálnych vzťahov. Zameriavame sa na mentalizovanú afektivitu – jednak jej tón (pozitívny alebo negatívny) a na intenzitu emočného vkladu.

Za ústredný nástroj považujeme TAT, pretože obsahujúce stimuly sa javia ako veľmi žiaduce, keďže sú dostatočne sociálne a interpersonálny kontext evokujúce – dovoľí nám nahliadnuť do vzťahového sveta pacienta. Ak by výsledky priniesli pozornosti hodný materiál, bolo by možné o TAT uvažovať ako o psychoadiagnostickej alternatíve ku komplikovaným interview (AAI a pod.) na zisťovanie vzťahovej väzby pacienta, ktorých manuály sú nedostupné alebo k „ochudobňujúcim“ seba-výpovedovým dotazníkom. TAT teda by teda bolo možné považovať za zdroj na porozumenie attachmentovej dynamiky.

Našou prácou chceme tiež prispieť k rozvíjaniu pojmu mentalizácie, resp. jeho podkategórie týkajúcej sa afektivity.

V oblasti klinickej praxe by sme chceli prispieť k lepšiemu porozumeniu pacientom, k vylepšovaniu reflexie klinických psychológov na vzťahové histórie pacientov. V nadväznosti na to by bolo možné zlepšiť schopnosť nasmerovať intervenciu psychológa v rámci emočného naladenia vzťahu s pacientom (attunement).

Iniciálna práca v analytickom procese terapie, so zameraním na rozvíjanie mentalizovanej kapacity pacienta, by mala odlišný tvar a príchut' od doterajších terapií, ktoré intervencie interpretujú (Grebow, 2008).

VÝZKUMNÁ OTÁZKA A HYPOTÉZY

VO: Môžeme uvažovať o afektivite (kapacite a tónu) v interpersonálnych vzťahoch na základe identifikácie dimenze vzťahovej väzby?

H1: Osoby s úzkostnou vzťahovou väzbou majú POZITIVNĚJŠÍ MENTALIZOVANOU AFEKTIVITU než osoby s vyhýbavou (distancovanou) vzťahovou väzbou.

H2: Osoby s úzkostnou vzťahovou väzbou majú VĚTŠÍ KAPACITU EMOČNÍHO VKLADU než osoby s vyhýbavou (distancovanou) vzťahovou väzbou.

Interpersonální/mentalizovaná afektivita je dána tým, aké emoce jedinec pociťuje vo vzťahu k druhým ľuďom a bude zisťovaná prostredníctvom Affective scale (Thomas, 1979) a vybraných dimenzií SCORS (Westen, 1990) týkajúcich sa afektivity.

Kapacita k emočnému vkladu je jednou z dimenzií SCORS a jedná sa o to, nakoľik je jedinec schopný hlbších vzťahů.

VÝZKUMNÝ SOUBOR

Respondenti budú vybráni prostredníctvom *kvótného výberu*, kedy budeme uvažovať o dvoch kritériách:

- 1) hospitalizácie na psychiatrickom oddelení
- 2) porucha osobnosti.

Pro osoby hospitalizované na psychiatrickom oddelení jsme se rozhodly, pretože si myslíme, že tato hospitalizácia spôsobí vyššiu aktiváciu attachment systému. Pri poruche osobnosti predpokladáme väčšiu syceniej jednej z nejistých dimenzií vzťahovej väzby.

Respondenti budú oslovení po dohode s psychologom oddelenia. Prozatím to vypadá, že respondenti budú z Psychiatrické kliniky FN Trenčín.

POUŽITÉ METODY A METODY ANALÝZY DAT

ECR-R (EXPERIENCES IN CLOSE RELATIONSHIPS - ECR-R; Ch. Fraley, N. G. Waller, K. A. Brennan, 2000)

Dotazník skúseností v partnerských vzťahoch je jedným zo spektra sebauvedňovacích meracích nástrojov vytvorených na určovanie štýlu pripútania v dospelosti. Metodiky na určovanie typu pripútania sa jednak na základe spôsobu získavania dát a tiež na základe charakteru získaných dát delia na: sebauvedňovacie dotazníky a rozhovor. Rozhovor (resp. Adult Attachment Interview) sa zameriava na spomienky o vzťahu človeka s primárnou vzťahovou osobou, zatiaľ čo dotazníky štýlu pripútania v dospelosti obsahujú výroky hodnotiace aktuálne partnerské vzťahy.

Dotazník ECR je 36-položkový sebauvedňovací merací nástroj štýlu pripútania v dospelosti pôvodne vytvorený Brennanovou a kolektívom v roku 1998. Položky ECR boli faktorovou analýzou odvodené z už existujúcich sebauvedňovacích meracích nástrojov štýlu pripútania v dospelosti. Neskôr, v roku 2000, bol revidovaný kolektívom Fraley, Waller, Brennanová (ECR-R).

Oba nástroje, ECR a ECR-R, boli vytvorené, aby hodnotili individuálne rozdiely s ohľadom na (1) **úzkosť** súvisiacu s pripútaním (miera, v akej sa človek cíti bezpečne, resp. niečo vo vzťahu k dostupnosti a vnímanosti svojho partnera) a (2) **vyhýbanie sa** súvisiace s pripútaním (miera, v akej sa človek cíti príjemne, resp. nepríjemne vo vzťahu k blízkosti a prílišnému zblížovaniu sa so svojim partnerom). 16 položiek dotazníka zodpovedá dimenzii úzkosť a 16 položiek dimenzii vyhýbanie sa.

Položky vyžadujú, aby respondenti hodnotili výroky týkajúce sa ich partnerského vzťahu na 7-bodovej škále, pričom 1 (celkom nesúhlasím) až 7 (celkom súhlasím). Respondenti boli inštruovaní, aby

výroky hodnotili nielen podľa ich aktuálneho partnerského vzťahu, ak nejaký majú, ale hlavne podľa ich vzťahov s partnermi vo všeobecnosti.

Ukazovateľom pre jednotlivca hlavnej dimenzie štýlu pripútania je skóre v dotazníku ECR, ktoré zohľadňuje mieru úzkosti a vyhýbania sa charakteristickú pre človeka v rámci blízkych vzťahov.

Za metodu spracování dat použijeme statistický program SPSS.

TAT (Murray, 1943) a jeho vyhodnocení na skórovací škále:

1) **SCORS** (Westen, 1985)

Westenova metoda SCORS (Social Cognition — Object Relation Scale) měří individuální rozdíly v dimenzích sociální kognice a objektních vztahů (Westen, 1995 in Soukupová & Goldmann, 2007). Pomocí SCORS lze identifikovat rozdíly v příbězích vyprávěných pacienty s emočně nestabilní poruchou osobnosti, s depresí a s poruchami schizofrenního okruhu (Jenkins, 2008 in Soukupová & Goldmann, 2007).

Sestava tabulí záleží na výzkumníkovi, přičemž některé tabule musí být použity vždy. Vycházíme z Westena (1990): 1, 2, 3BM, 4, 13MF, 15, and 18GF.

Skála SCORS má osm dimenzí, my z nich vybíráme ty, které sa kryjí s vybraným konceptem. Vybrané dimenze tedy jsou: Afektivní kvalita reprezentací

Kapacita k emočnímu vkladu do vztahů

Prožívání a zvládání agresivních impulzů

Sebedůvěra

Identita a soudržnost self

2) **Affective scale** (A. D. Thomas, 1979)

Příběhy z TAT budeme také ještě kódovat podle škály Affective Scale, která se zaměřuje na emocionální tón interakce – kvantifikuje emoční projevy v TAT. Byla zkonstruována na základě teoretického směru považujícího interpersonální vztahy za ukazatele emoční zralosti. Téma příběhu je ohodnoceno skórem -2 až +2.

Vyhodnocování příběhů TAT je v souladě s nomotetickým přístupem jedné škály, avšak přínosné pro nás může být nahlédnutí na podobnosti ve vyhodnocení příběhů oběma škálami.

Příběhy TAT budou nahrány a poté přepsány. Na základě skórovacích systémů budou tyto narativní data kódována podle škál. Data získaná z dotazníku ECR-R a z TAT budeme následně v SPSS korelovat.

DESIGN STUDIE

V našem výzkumném projektu dochází k propojení kvalitativní a kvantitativní části. Kvalitativní částí je procedura získávání dat (projektivní metoda TAT a následné kódování) a kvantitativní částí je zpracování těchto dat a dat získaných z dotazníku ECR-R (korelace, tedy zjišťování vztahu mezi VV a afektivitou).

Myslíme si, že v rámci designu našeho projektu uplatňujeme smíšený plán výzkumné studie. Avšak zdá se diskutabilní, zda je možné část kódování příběhů z TAT podle skórovacích škál (SCORS a Affective scale) považovat za kvalitativní část.

Respondenti do našeho výzkumu budou vybráni z pacientů pouze jedné psychiatrické kliniky, tím se výrazně sníží externí validita projektu. Výsledky je také možné zobecnit jen na osoby trpící poruchou osobnosti, protože respondenti budou pouze osoby s poruchou osobnosti.

Data budou získávána prostřednictvím TAT a sebevypověďového dotazníku. Vzhledem k tomu, že respondenti budou v dotazníku vypovídat sami o sobě, tak je možné, že dojde k jistému zkreslení. Metoda TAT je projektivní technikou, díky tomu se výrazně sníží možnost zkreslení. Všechny testové metody bude pacientům administrovat jedna osoba.

PILOTNÍ STUDIE

V rámci pilotáže bychom administrovaly dotazník ECR-R pacientům s poruchou osobnosti, abychom zjistily rozmístění v rámci dimenzí vztahové vazby. Budeme totiž používat přeloženou pracovní verzi dotazníku.

ETICKÉ PŘEDPOKLADY

Během našeho výzkumu budeme dodržovat základní etické předpoklady, jako je například zachování anonymity či výběr zkoumaných osob na základě dohody s ošetřujícím lékařem či psychologem na oddělení.

JMÉNA HODNOTITELŮ A PUBLIKACE

Výzkumnou studii bychom chtěly publikovat v časopise Psychiatrie a případně v Československá psychologie.

Za posuzovatele bychom vybraly MUDr. Jozefa Hašta, který se na Slovensku aktivně zabývá problematikou vztahové vazby. Také prof. PhDr. Ivo Čermáka, CSc., který se věnuje projektivním metodám, zvláště pak TAT.

ČASOVÝ PLÁN A ROZPOČET

Naše představa je taková, že bychom ve vzorku měly okolo 30 pacientů. Administraci u každého pacienta předpokládáme zhruba na 2 hodiny. Vzhledem k tomu, že se jedná o projektní metodu, tak je vyhodnocení více časově náročné.

Před samotným sběrem dat bude zapotřebí setkání se a domluva s lékařem, psychologem a následný společný výběr respondentů.

Co se týká rozpočtu, tak bude potřeba pořídit nevyhnutelně nutné pomůcky k administraci TAT (papíry, tužky, diktafon – který zřejmě bude představovat náročnější finanční zátěž). Pozitivní přístup a otevřenost primáře k výzkumu je sice výhodou, ale nevýhodná je vzdálenost psychiatrické kliniky od našeho bydliště. Vyšší položku budou tedy představovat i náklady na dopravu (jedna cesta = 7 eur) a ubytování.

VYBAVENÍ

Náročnější bude dostat se k metodice a tabulím TAT. Na oddělení psychiatrické kliniky, kde budeme výzkum provádět, TAT nepoužívají. Za účelem zapůjčení TAT tedy oslovíme odborníky, kteří jej mají a mohli by nám ho dát k dispozici.

Budeme také potřebovat diktafon, který si vypůjčíme nebo koupíme. Notebook na přepis dat máme k dispozici.

POUŽITÁ LITERATURA

- Bateman, A. & Fonagy, P. (2008) Comorbid Antisocial and Borderline Personality Disorders: Mentalization-Based Treatment. *Journal of Clinical Psychology*, 64 181-194. Retrieved November, 2009 from ScienceDirect.
- Bateman, A. W., & Fonagy, P. (2008) Mentalization-Based Treatment for BPD. *Social Work in Mental Health* (The Haworth Press) 6, No. 1/2, 2008, 187-201. Retrieved from ScienceDirect.
- Bouchard, M., Target, M., Lecours, S., Fonagy, P., Tremblay, L. M., Schachter, A., & Stein, H. Mentalization in adult narratives: reflective functioning, mental states and affect elaboration compared. *Psychoanalytic Psychology* (2008), 25, 47–66. Retrieved October 2009 from Sciencedirect.
- Barendsa, A. Westen, D., Leigha, J., Silberta, D., and Byersa, S. Psychological Assessment (1990) Assessing Affect–Tone of Relationship Paradigms From TAT and Interview Data. *Psychological Assessment*, 2/3, 329-332. Retrieved November, 2009 from ScienceDirect.
- Cassidy, J., & P. R. Shaver (2008) *Handbook of Attachment*. The Guilford Press, New York.
- Gilad, G. (2002). The integration of object relations theory and attachment theory: Object representations in the TAT. Unpublished master’s thesis, Bar-Ilan University, Ramat-Gan, Israel.
- Huprich S. K., Greenberg, R. P. (2003) Advances in the assessment of object relations in the 1990s. *Clinical Psychology Review* 23 (2003) 665–698. Retrieved from ScienceDirect.
- Kleimberg, L. (2007) Forms of Transformation in the Reflective Space: Clarifying “Mentalization” Theory Through a Clinical Application. *Psychoanalytic Dialogues*, 17(3): 365–374. Retrieved from ScienceDirect.
- Obegi, J. H., & Berant, E. (2009) *Attachment theory and Research in Clinical Work with Adults*. The Guilford Press, New York.
- Ornduff, S. R. (2000) Childhood maltreatment and malevolence: Quantitative research findings. (Online) *Clinical Psychology Review*, 20, Issue 8, November 2000, Pages 997-1018. Retrieved from ScienceDirect.
- Minnis, H., Green, J., O’Connor, T. G., Liew, A., Glaser, G. Taylor, E., Follan, M., Young,, D., Barnes, J., Gillberg, C. Pelosi, A., Arthur J., Burston, Connolly, B., & Sadiq, F. A. (2009) An exploratory study of the association between reactive attachment disorder and attachment narratives in early school-age children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 50:8 (2009), 931–942. Retrieved from ScienceDirect.
- Porcerellia, J. H., Shaharb, G., Blattc, S. J., Fordd, R. Q., Mezzae, J. A. and Lisa M. Greenleef. Social cognition and object relations scale: Convergent validity and changes following intensive

inpatient treatment (Online) *Personality and Individual Differences*, 41, Issue 3, August 2006, 407-417. Abstract from ScienceDirect.

- Soukupová, T. & Goldmann, P. (2007) Zjišování objektivních vztahů v Tématicko apercepčním testu. Rorschach a projektivní metody. Ročenka České společnosti pro Rorschacha a projektivní metody. Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, Praha.
- Simpson, J. A. & Rholes, W. S. (1998) *Attachment Theory and Close Relationships*. New York: The Guilford Press.
- Štěpánková, R. (2008) Interpersonálne problémy v adolescencii. Vzťahová väzba v zrkadle medziľudského správania. Bakalárska práca. Nitra.
- Tasca, G. A., Szadkowski, L., Illing, V., Trinneer, A., Grenon, R., Demidenko, N., Krysanski, V., Balfour, L., & Bissada, H. (2009). Adult attachment, depression, and eating disorder symptoms: The mediating role of affect regulation strategies. *Personality and Individual Differences*, 47, 662-667. Retrieved November, 2009 from ScienceDirect.
- Westen, D., Lohr, N., Silk, K. R., Gold, L., and Kerber, K. Object Relations and Social Cognition in Borderlines, Major Depressives, and Normals: A Thematic Apperception Test Analysis. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1990, 2, No. 4, 355-364. Retrieved from ScienceDirect.

Hromada teorie, ale výzkumná erudice téměř žádná. Chybí mi kvalitativní část výzkumu, ale i podstatné aspekty té kvantitativní části – např. úvahy o intervenujících proměnných či vzorku. Nevidím to žádné známky studia metodologie.

Prosím o přepracování.

SJ